

FİKRİYAT

*Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler
Araştırma Dergisi*

Cilt 1, Sayı 2, Aralık 2021

Makale Adı /Article Name

EPIFANİ KAVRAMI VE EDEBÎ
ESERLERDE EPIFANİ

THE CONCEPT OF EPIPHANY AND
EPIPHANY IN LITERARY WORKS

Yazar

Seher İLASLAN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Siirt Üniversitesi, seherilaslano606@gmail.com,

ORCID: 0000-0002-9288-8187

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 20 Eylül 2021

Kabul Tarihi: 30 Kasım 2021

Yayın Tarihi: 15 Aralık 2021

Kaynak Gösterme

İlaslan, S. (2021). Epifani Kavramı ve Edebî Eserlerde Epifani. *Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, 1 (2), s.162-182.

Ek Beyan: Yazar etik kurulu onayının gerekmediğini beyan etmiştir.

Öz

Henüz Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde yer almamış epifani kelimesinin kökeni, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde belirme, görünme, gözükme, ortaya çıkma, oluşma, belirti anlamlarına gelen “tezahür” kelimesinin, Yunancadaki karşılığı olan “epiphaneia”ye dayanır. Hristiyan terminolojisinde yeni doğmuş İsa'nın üç müneccim olarak da adlandırılan üç krala gösterilmesi ile dünyayı aydınlatacak kişinin varlığının onaylanması olayına işaret ederek ilahi veya yüce bir varlığın görünmesi manasında kullanılan bu kelime, Hristiyan terminolojisi dışında ise insan hayatının dönüm noktaları, ilham anları, manevi aydınlanma anı gibi daha genel anlamlarda kullanılmıştır. Önemli bir konunun ortaya çıktığı olay, insan hayatının akışında ani bir değişikliğe yol açan farkındalık anı, bu farkındalık anında ortaya çıkan durumun anlamını veya özünü aniden kavrama, ilahi olsun olmasın beklenmedik bir şekilde tezahür eden manevi bir fikir aydınlanmasının birey üzerinde bıraktığı tesir gibi anlamlar da kazanmış olan bu kavram, yaygın biçimiyle ise aniden bir şeyin özünü anlama veya anlamını bulma duygusu manasında kullanılmıştır. Epifani kavramı üzerine yazılmış eser ve yapılmış çalışma sayısının azlığı nedeni ile akademik ortamlar da dahil olmak üzere yabancı olunan bu kavramın tanınmasına ve anlaşılmasına katkı sunmak üzere bu çalışmanın ilk adımında epifani kavramı üzerine kaleme alınmış iki kitaptan (İsmail Öğretir - Edebiyatta Epifan, Elise Ballard - Epifani: Hayat Değiştiren Anlar) hareketle kavramın kuramsal izahı yapılacak, ikinci adımında ise edebî eserler üzerinde tespit edilen epifanik anlar paylaşılarak ele alınan konu edebî eserlerdeki bu olay ve durum örnekleri üzerinden somutlaştırılmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Epifani, Kuramsal Bağlamda Epifani, Edebî Eserlerde Epifani

Abstract

The origin of the word, epiphany, which has not been covered by the dictionary of the Turkish Language Association yet, is based on the word “manifestation”, which is defined as the identification, manifestation, appearance, emergence, formation, and indication with the Greek equivalent “epiphaneia”. In the Christian terminology, this word was used in the meaning of the appearance of a divine or supreme being by indicating the event of confirming the existence of the person who will enlighten the world with the event of showing the newborn Jesus to three kings, also called three wise men, while this word was used in more general meanings outside of the Christian terminology such as turning points of human life, moments of inspiration, and moments of spiritual enlightenment. This concept, which also gained meanings such as the emergence of an important issue, the moment of awareness that causes a sudden change in the flow of human life, a sudden understanding of the meaning or the essence of the situation that emerged at this moment of awareness, the effect of spiritual, intellectual enlightenment that manifests unexpectedly on the individual, regardless of being divine, is commonly used in the meaning of suddenly understanding the essence of something or finding its meaning. Due to the lack of works and studies written on the concept of epiphany including academic environments, to contribute to the recognition and understanding of this subject in the first step of this study, the concept, epiphany, will be explained theoretically, based on two books written on the concept of epiphany (İsmail Öğretir - Epiphany in Literature, Elise Ballard - Epiphany: True Stories of Sudden Insight to Inspire, Encourage and Transform) while in the second step, the subject will be concretized through the examples of epiphany events and situations by sharing epiphany moments determined in literary works.

Key words: Epiphany, Epiphany in Theoretical Context, Epiphany in Literary Works

“Çoğu insan fiziksel, düşünsel veya ahlaki açıdan olsun kendi potansiyel varlıklarının çok azını kapsayan dar bir çemberde yaşar. Hepimiz, içinden hayal bile etmediğimiz şeyleri çekip çıkarabileceğimiz yaşam sarnıçlarına sahibiz.” William James

GİRİŞ

Edebî yapıtların inşasında kullanılan tekniklerden biri de epifani tekniğidir. Gerek sosyal gerekse akademik camiada nadir telaffuz edilen bir kelime olması nedeni ile çoğu kişi epifani kelimesi, kavramı ve tekniğinin varlığından haberdar değildir. Hatta pek çok edebî eserde kullanılan bu tekniğin, bazı yazarlar tarafından farkında olunmadan kullanıldığı bile söylenebilir. Bu tespitimizden hareketle bu çalışmamızın edindirmeye çalışacağı temel kazanım, kelimenin taşıdığı farklı kavramsal manalara değinmek sureti ile hayatın içinde karşılaşılan gerçek yaşam hikâyeleri ve edebî eserlerde kullanımları üzerinden yapılan somutlamalarla gerek kuramsal manada gerekse sosyal hayattaki varlık alanı bağlamında kavramsal bir farkındalık kazandırmaya çalışmak olacaktır.

Hristiyan terminolojisinde yeni doğmuş İsa'nın üç müneccim olarak da adlandırılan üç krala gösterilmesi ile dünyayı aydınlatacak kişinin varlığının onaylanması olayına işaret ederek ilahi veya yüce bir varlığın görünmesi manasında kullanılan bu kelime, Hristiyan terminolojisi dışında ise insan hayatının dönüm noktaları, ilham anları, manevi aydınlanma anı gibi daha genel manalarda kullanılır. Önemli bir konunun ortaya çıktığı olay, insan hayatının akışında ani bir değişikliğe yol açan farkındalık anı, bu farkındalık anında ortaya çıkan durumun anlamını veya özünü aniden kavrama, ilahi olsun olmasın beklenmedik bir şekilde tezahür eden manevi bir fikir aydınlanmasının birey üzerinde bıraktığı tesir gibi anlamlar da kazanmış olan bu kavram, yaygın biçimiyle, aniden bir şeyin özünü anlama veya anlamını bulma duygusunu ifade etmek için kullanılır.

Oğuz Atay'ın ölümü üzerine tamamlanamayan fakat tamamlanamadığı halde kendi içinde bir bütünlük taşıdığı söylenen Eylembilim adlı yapıtının başlangıcındaki şu cümleler de bizlere adeta epifani kavramını tarif eder gibidir:

“Bir insan –özellikle benim gibi bir insan– ne zaman yazmaya başlar? Daha doğrusu, ne zaman onun için yaşadıkları, hissettikleri, düşündükleri artık ifade etmekten kaçınmayacağı bir yoğunluğa ulaşır? Bilmiyorum. Büyük bir acı, belki bir aşk, belki de çok başka bir sarsıntı sonucu insan kendini önemli bir kararın öncesinde; belirsiz de olsa yaklaşan bir değişimin huzursuzluğu içinde bulabilir. Korkulu bir bekleyiştir bu: İnsan bu bilinmeyen sarsıntının yaklaştığını hissedince bir süre ne yapacağını bilemez. Sonra bütün gücüyle, belki de daha önce hiç hayalinden geçirmedeği girişimlere atılır, daha doğrusu kendini daha önce düşünmeğe bile cesaret edemediği bir eylemin içinde bulur.” (2017a: 17)

Buket Uzuner'in *Günışığı* Yayınlarıyla yaptığı bir söyleşisinde anlattığı şu yaşam hikâyesi ise Atay'ın bu düşüncelerinin Uzuner'in hikâyesinde somut karşılığını bulduğunu gösterir niteliktedir:

“Ben sayısalcı olduğum için edebiyat derslerini daha az sayıda almak zorundaydım. Fakat edebiyata da meraklıydım ve biraz da iddialı bir çocuktum. Edebiyat derslerinde çok soru sorardım. Öykü ve denemelerim okuldaki gazetede

ve bazı yerel amatör dergilerde yayımlanıyordu. Bir gün edebiyat öğretmenim beni dışarı çağırdı, dedi ki 'Öğretmenler odasına gelir misin?' Ben de heyecanla gittim. Odaya girdik, içerden kilitledi kapıyı öğretmenim. Sana bir şey söyleyeceğim kızım, dedi. O anki dehşetimi size bunları anlatırken cildimde yaşıyorum diken diken. O kadar korkmuştum ki koskoca öğretmenler odasında yapayalnızdık öğretmenim ve ben ve bana bir şey söyleyecekti. 'Buket bana sınıfta artık soru sorma; ben sana yetemiyorum!' O anda ben, annen ya da baban öldü diyecek diye kapıyı kilitledi ve beni içeriye aldı korkusunu yaşarken yine de öğretmenimi kaybetmenin yetim ve öksüz duygusuyla karşılaştım. Ben ne yapacağım şimdi diye dudagım büküldü. On altı yaşlarında bir kızım ve bir çocuğa dönüşüverdim ve sonra çekti gitti. O günü hiç unutamam. Bundan hemen hemen bir yıl sonra üniversitede öğrenciyken el yazması öykülerimi topladım ne cesaretse eğri büğrü el yazmalarımın oluştuğu dosyayla Attila İlhan'ın editörlük yaptığı Bilgi Yayınevindeki o bodrum katındaki odaya gittim. Tabii ilk gidişte giremedim odaya. Defalarca çekindim, geri çıktım, tekrar döndüm... Sonunda o zamanki erkek arkadaşım -aslında oğlan çocuğuyla kız çocuğuyuz herhalde öyle demem gerekiyor- beni içeri itti. O şekilde Attila İlhan'ın karşısına çıktım. Ondan sonraki beş sene evden ve okuldan çok Attila İlhan'ın artık Ankara'da bir edebiyat üssüne dönüşmüş, merkezine dönüşmüş o odasında geçirdim. Bunu tercih ettim. Orada dönemin en önemli en büyük yazarlarıyla tanışma şansım oldu. Orası bir okuldu. Benim gibi meraklı, edebiyata çok meraklı çocuklar geliyordu ve gelenler arasında tabii ki orada dayanıklı olanlar kalıyordu. Çünkü Attila İlhan iki cümlesinin arasında bir ödev veriyordu bize. 'Romain Gary'i okudun mu, Anais Nin'i okudun mu?' Bunlar ödevlerdi anlayana. Ben biyoloji okuyordum. Bazen sınavları aksatıp o kitapları bulmaya çalışırdım. Çoğunun çevirisi yoktu. Fransızcam çok kötüydü. Sözlüklerle Romain Gary'i okuduğumu, kitabı bulamadığımız için Fransız Konsolosluğu Büyükelçiliğinin çöplerinden ele geçirdiğimizi... Böyle maceraları var. O dönem benim için çok önemliydi. Sonradan oraya baktığımda, orda ne yaptığıma baktığımda aslında beni öksüz ve yetim bırakan edebiyat öğretmenimin bıraktığı o büyük boşluğu bir başkasıyla doldurmak için ararken dünyanın en büyük lütfuna bulaştım, Attila İlhan gibi bir hocam oldu. Benim o sıradaki iyi öğretmen açlığımı ben aslında dolduracak bir yer bulmuştum." (Uzuner, 2021: e-kaynak erişim: 21/04/2021)

Atay'ın Eylembilim'inin ilk satırlarında üzerinde durduğu meseleye yanıt verir uyumlulukta bu hikâye, yazarın lise öğrencisi olduğu yıllarda yaşadığı olumsuz bir olayın tesiri ile yöneldiği ortamda filizlenen epifanik bir yaşantı anıdır ve belki de Uzuner'in yazarlık serüvenine attığı en önemli adımdır denebilir. Verilen bu somut örneklerden hareketle ise epifani kavramı için şu tanım yapılabilir: Önce ve sonrayı net bir çizgi ile birbirinden ayıran bir yaşantı anı olarak da tanımlanabilecek epifan kavramı, kısa süreli de olsa insanların kendi bireysel varoluşlarının farkına varmalarını sağlayan anların hikâyesidir.

Şair Didem Madak'ın bir röportajında "İlkokuldayken, bizim sınıfta hep şımarık zengin çocukları vardı. Müstahdemin oğlu da bizim sınıftaydı. Onu hep iter kakardık. Çok ezik ve sessizdi. Bir gün işi iyice azıtıp onu köşeye sıkıştırdık ve mataralarımızdaki suyu kafasından döktük. Soğuktuk. Üşümüştü ve titriyordu. Birden gözlerim onun kapkara, kocaman ve acı çeken gözleriyle karşılaştı. Afalladım ve kalakaldım. Eğer şairler birdenbire şair oluveriyorlarsa ve ben de eğer bir şairsem, işte o gün şair olmuşumdur kesin. Belki o kara ve kocaman

acıdan özür dilemek için yazıp duruyorumdur.” (İzdiham, 2017, erişim: 09/02/2021) sözleri ile işaret ettiği an da epifanik bir anın hikayesidir. Diğer arkadaşlarıyla birlikte müstahdem oğlunun üzerine mataralarındaki suyu döktüklerinde, çocuğun acı dolu gözleri ile karşı karşıya geldiği an, Madak’ı şiir yazmaya ve şiirini insan acıları ile beslemeye iten andır. Madak’ta şiire dönüşen, sınıfın varsıl çocuklarının yoksul sınıf arkadaşlarına ettiği eziyetin ruhunda bıraktığı izdir.

1. “Edebiyatta Epifan” ve “Epifani: Hayat Değiştiren Anlar” Adlı Eserlerden Hareketle Epifani Kavramına Kuramsal Bir Bakış

Bu bölümde epifani kelimesi, kavramı ve tekniğini, İsmail Öğretir ile Elise Ballard’ın konuya hizmet eden istisna eserlerinden hareketle kuramsal bağlamda izah etmeye çalışacağız. Epifan olarak adlandırılan anların ve epifan tekniğinin yazarlar ve akademik çalışma yapan araştırmacılar için teknik yaklaşım açısından son derece faydalı olacağı düşüncesinden hareketle Edebiyatta Epifan adlı eserini kaleme aldığını vurgulayan İsmail Öğretir bir diğer amacının Türk okurunu modernizm ve özellikle epifan tekniğine biraz olsun yaklaştırmak olduğunu söyler. Konuyu epifan tekniğinin bazı yazar ve şairlerin eserlerine yansımaları bağlamında irdeleyen yazar, aynı zamanda epifan tekniğinin anlamı, tarihçesi, James Joyce’un ona yaklaşımı hakkında bilgi verirken diğer taraftan Sherwood Anderson’un Winesburg, Ohio öykülerini ‘Ucubeler’ ve ‘George Willard’ başlıkları altında inceleyerek kavramı örnek metinler üzerinde anlaşılır kılmaya çalışır.

Şefik Can’ın Klasik Yunan Mitolojisi adlı eserinden hareketle; kaynağı Yunanca ‘tezahür’ (görünme, ortaya çıkma, buluşma) anlamına gelen ‘epiphaneia’ye dayanan “epifan” kelimesinin tanrı Apollon (Phoebus) ile bir bağlantısı olduğunun düşünülebileceğini vurgular. Çünkü ışık ve güzel sanatlar tanrısı olan Apollon sonbahar ve kış aylarında çok uzak ve nerede bulunduğu belli olmayan Hyperboreus ülkesine gider, ilkbaharda güneş dünyaya yaklaşıp ışıklarıyla yeryüzünü ısıttığı zaman kuğuların uçurduğu arabasıyla Helen ülkesine, doğduğu yer olan Delos (parlak) adasına döner; bütün doğa kuşların cıvıltılarıyla, güzel kokulu rüzgârın şarkılarıyla onun uğurlu dönüşünü selamlayıp onu över ve böyle anlarda insanların yüreklerinde hoş duygular uyanır. Bilge Umar’ın Türkiye’deki Tarihsel Adlar eserinden hareketle ise ‘epiphaneia’nın aynı zamanda bir yer adı olup Epiphanes (gösterişli, parlak, görkemli) Yurdu anlamına geldiğini ifade ederken, bugün Hatay ili sınırlarındaki Erzin ilçesine yakın bir yerde bulunan bu eski kentin asıl adının Oinoanda iken Selevkos’ların egemenliği döneminde ‘Epiphaneia’ya dönüştürüldüğü ve bu devletin kralı IV. Antiakhos’un ‘Epiphanes’ sanı ile tanındığı (s.5) bilgilerini aktarır.

Hristiyan terminolojisinde ise yeni doğmuş İsa’nın üç krala ya da müneccime gösterilmesi olayına işaret eden ‘epifan’ın İncil’e (Matta:2) göre Doğu’dan gelen bu üç münecimin gördükleri düş ve yıldız aracılığıyla, Bethlehem’de bulunan İsa’yı ülkenin kralından izin alarak gördüklerini, böylece dünyayı aydınlatacak kişinin varlığını onayladıklarını ve kiliselerin bu olayı 6 Ocak günü bir şölen şeklinde kutladıklarını vurgular. Daha genel anlamda Tanrı’nın yeryüzünde tezahürü demek olan epifanın sanatçılar tarafından bu bağlamda kullanıldığını, özellikle mistik ve dindar şairlerin ‘epifan’ yaşayarak ‘ilahi’ olan ile temasa

geçtiklerini şiirlerinin bazı bölümlerinde ileri sürdüklerini; J. A. Cuddon, George Herbert, Henri Vaughan, Gerard Manley Hopkins gibi İngiliz şairlerinin buna örnek gösterildiğini ifade eder. (Cuddon'dan aktaran Öğretir, 2005: 5-6) Antik Yunan kültür ve edebiyatında, felsefe öncesi dönemde, epifaninin, yani tanrının çeşitli şekillerde görünür olarak temsil edilmesi durumunun izlerinin sürüldüğü Divine Epiphany in Greek Literature and Culture adlı kitap üzerine kaleme alınan inceleme yazısında yer verilen Antik din ve kültürlerde, tanrının kimi zaman rüyalar aracılığıyla, kimi zaman ise bir nesnede ya da kişide, tecelli ettiğine inanılmasının, o nesneye ya da insana kutsallık ve tanrısallık atfedilmesi şeklinde gerçekleştiği (Kömürcüoğlu, 2016: 165) tespiti Öğretir'in aktardığı dinî terminolojik bilgiyi destekler niteliktedir.

Bazı eleştirmenlerin ise epifani romantik bir fenomen (kavram, olay) olarak benimsediklerini ifade eden Öğretir; William Wordsworth, William Blake, Percy Bysshe Shelley ve Ralph Waldo Emerson'un eserlerinde özellikle epifanın zaman nosyonu (kavramı) ile ilişkisini dile getiren romantik ifadelerin yer aldığını vurgular. Win Tigges'in bu sanatçılar arasında önceliği Wordsworth'e verme eğiliminde olup Prelud'dan alıntılıdığı;

“Yine de bu kaygısız halim
Büyülensin istemem, istemem çelinsin aklım,
Değil mi ki insan ulaşamaz yücelere,
Garkolmuşken nice yüce şeylere,
Unutmak ne mümkün o saati!
O anı demek daha doğru belki
Dolaşıp başıboş labirentlerde
Kenti çevreleyen kenar mahallelerde
Sonunda baktım, bir de ne göreyim?
O koca kente girmemiş miyim!
Üstüne tüneyip bir arabanın
Dolaştım aralarında kaba mı kaba bir sürü adamın
Tek adamlar olsa neyse
Her şey zevksiz ve tatsız
Evler, kaldırımlar, sokaklar
Bayağı şeyler hepsi, canlı cansız
Ah işte o an, Ulu Tanrım!
Birden eşiği atladığımı sandım
İtiraf etsem kendime yeridir derim
Görülmüş mü öyle şey, ismi var cismi yok
Ağır mı ağır bir yük yüklesin,
Ve hayat dolu zihnin altında ezilsin?

Yok, bu yük olmazdı bir anlık öyle,

Yılların birikimiyle

Çökmüştü bir anda yüreğime.

Ne aklımda bir düşünce, apaçık

Ve anılar, kargacık burgacık

Varsa yoksa ağırlık

Ve yük bindikçe artan güç!

Heyhat! Bir zerreyim, bir hiçim biliyorum artık.

Bir anlık sükut!

Bir anda olup bitti bütün bunlar içimde

Geldi ve gitti, bir anlık zaman diliminde

Ve tek şey şimdi aklımda kalan

Tanrı katında o şey ki ilahi olan”

şiiri ile şairin ‘zaman noktaları’ndan (spots of time) yani epifanik anlardan söz ettiğini vurgular. Wordsworth’un şiirindeki;

“Unutmak ne mümkün o saati!

O anı demek daha doğru belki

...

Ah işte o an, Ulu Tanrım!

Birden eşîği atladığımı sandım

...

Yılların birikimiyle

Çökmüştü bir anda yüreğime.

...

Ve yük bindikçe artan güç!

Heyhat! Bir zerreyim, bir hiçim biliyorum artık.

...

Bir anlık sükut!

Bir anda olup bitti bütün bunlar içimde

Geldi ve gitti, bir anlık zaman diliminde

Ve tek şey şimdi aklımda kalan

Tanrı katında o şey ki ilahi olan”

dizeleri epifanik anlar hakkında ipucu veren dizeler olmakla birlikte, birçok bayağılığın ortasında kendi iç dünyasında olağanüstülükler yaşayan derin bir şairin yaşadığı kutsal bir anı da yansıtır. (Tigges’dan aktaran Öğretir, 2005: 6-8)

Zahiri (dış görünüş) bir hiç ve kendini bir zerre olarak görme olgunluğuna erişen şair; tüm dünyevi hırs, haz ve yüklerden kurtulup batına (iç, gizli, görünmeyen, gizli hakikat, görünenin derinindeki anlam, bir meselenin iç yüzü) yöneldiği o an eşikten atlayarak kutsal, ilahi olana kavuşur. Yazar Öğretir, Wordsworth'un bu şiirinden hareketle bir esin, aydınlanma, keşif anı olarak gördüğü bu anları daha sonra anımsanmak üzere yitip gidecek geçici zaman kırıntıları olarak yorumlar.

Söz konusu parıltılı anlardan söz eden bir başka şair Shelley'nin ise şiir sanatı hakkındaki "Şiir, en mutlu ve en iyi zihinlerin, en iyi ve en mutlu anlarının kayıdır. Bazen mekân ya da kişi ile ilişkili, bazen ise yalnızca kendi zihnimiz ile bağlantılı ve daima beklenmeden doğan ve kendiliğinden terk eden, ama anlaşılabilir bir şekilde, yücelik ve hoşnutluk veren, yavaş yavaş silinen düşünce ve duygu ziyaretlerinin farkındayızdır: Şöyle ki geride bıraktıkları arzu ve pişmanlıkta bile, hazdan başka bir şey yoktur." (Shelley'den aktaran Öğretir, 2005: 8) yorumu ile adeta şair Wordsworth'un dizelerine yansıyan fikirlerini kuramsallaştırdığını ifade eder. Shelley'nin şiir ve anlar arasında bir köprü kurduğu bu alıntıda Wordsworth'un da şiirinde yer verdiği üç ortak noktaya dikkat çeker: söz konusu duygu ve düşünce anları geçicidir, istenmeden gelip giderler ve haz uyandırır. (s.9) Emerson'un "The Over-Soul" adlı makalesine ait;

"Yaşamın bir saati ve diğeri arasında, tanıklıkları ve onları izleyen etkileri açısından fark vardır. İncancımız anlaktır; hata süreklidir. Yine de bizi kendilerine bütün diğer deneyimlerden daha fazla gerçeklik yüklemeye zorlayan bu kısa anlarda bir derinlik vardır... Ama zaman ve uzam, ruhun gücünün yalnızca karşıt ölçekleridir. Ruh zaman ile oynar: 'Sonsuzluğu bir saate sıkıştırır, / Ya da bir saati sonsuzluğa yayar.' Ruhun keşifleri karşısında Zaman, Uzam ve Doğa ürküp kaçarlar. (...) Böylece insan ruha saygı göstererek ve eskilerin dediği gibi 'onun güzelliğinin sonsuz olduğunu' öğrenerek dünyanın, ruhun meşgul olduğu sürekli bir mucize olduğunu görecektir ve bazı harika olaylarda daha az hayrete düşecektir; din dışı tarih olmadığını, bütün tarihin ilahi olduğunu, evrenin bir atomda, bir anlık zamanda temsil edildiğini öğrenecektir." (s.9-10)

satırlarından hareketle ise Emerson'un 'Over-Soul'a (ruh üstü) ulaşma yolundaki mistik serüven içinde bazı ahlaki değerlerden çok net olmasa da yararlanmış görüldüğünü ifade eder. Bu gözlemden hareketle eleştirmen Robert Langbaum ise Emerson'un James Joyce'dan önce epifan terimine psikolojik bir anlam yüklediği kanısına ulaşır. Langbaum, Emerson'un günlük yaşamdaki donuk, tuhaf, küçümsenen olgulardan söz ettiği tespitinde bulunarak 'uyanık bir zihin bu değersiz olgulardan servet ve cevherler çıkarır ve sonra bir olgunun Tanrısal bir epifan olduğunu keşfeder.' (s.10) der.

Kitabının sonraki (2, 3 ve 4.) bölümlerinde Sherwood Anderson'un Winesburg, Ohio öykülerini 'Ucubeler' ve 'George Willard' başlıkları altında inceleyen Öğretir bu bölümlerde epifani kavramını bahsedilen örnek metinler üzerinde yapılan tespitlerle somutlaştırır. Maddi bir dünyada yaşayan insanlara çıkış yolu göstermeye çalışan Anderson; Winesburg, Ohio öykülerinde olduğu gibi bunlardan sonra kaleme aldığı romanlarında da toplumda yerleşik değerlerin sorgulanması, endüstrileşmenin getirdiği sıkıntılar, cinsel ilişkilerdeki yavanlık, dolayısıyla yaşamdaki kısırlık konularını (s.23) ele alır. Winesburg, Ohio'nun başında tuhaf yaşamların ilk ve toplu uyarısını yaptığı The Book of the Grotesk

(Ucubelerin Kitabı) adlı bir bölüme yer veren Anderson'un kitabını başarıya götüren bölümün burası (s.28) olduğunu vurgulayan Öğretir, Winesburg, Ohio'nun insan yaşamındaki derinlikleri keşfe çıkan genç muhabiri George Willard'ın birbirine benzemeyen özellikleri bulunan ucubelerin genellikle kendi istekleri ile genç muhabire iç döküşlerini dinlemesinin genç muhabir için yeni deneyimler anlamına geldiğini (s.67-68) ifade eder. Mutluluğun ve güzelliğin pek ender görüldüğü Winesburg'da, insanların içlerinde taşıdıkları gizler ve bunların belirli anlarda dışarı taşmasına tanık oluşu, George'un olgunlaşması yanında karakter oluşumuna (s.68) da katkı sağlar.

Kendisinin yaşadığı epifanik bir anın hayatını nasıl etkilediğini fark ettiğinde başkalarının hayatındaki benzer olayları ve anları da merak edip soruşturmaya başladığını ifade eden Elisa Ballard ise birkaç yıl süren görüşmeler sonucunda topladığı hikâyelerden oluşan Epifani: Hayat Değiştiren Anlar adlı kitabını kaleme alır. Serpil Demirci tarafından Türkçeye aktarılan bu kitabın yazarı Ballard, Epifani adlı ana başlığın altına düşüştüğü "Hayat Değiştiren Anlar" adlı alt başlık ile kulağa tanıdık gelmeyen bu kavramın okurun zihninde olumlu çağrışımlar yapmasına kitabın kapağından itibaren yardımcı olmaya başlar. İnsan hayatında dönüm noktası olarak adlandırılan anlar olduğunu, yaşanan anlık önemli bir olayın ardından düşüncelerde, duygularda bir farklılık/farkındalık meydana geldiğini ve bu andan sonra insanın bakış açısında bir aydınlanma yaşanarak hayata bakışının değiştiğini vurgulayan Ballard, bu andan sonra kişinin artık eskisinden farklı duyan, düşünen bir insana dönüştüğünü ifade eder. Doktor Mehmet Öz, aktris Ali MacGraw, Güney Afrikalı rahip Desmond Tutu, yazar Deepak Chopra gibi ünlü kişilerin de aralarında bulunduğu elliden fazla kadın ve erkekten hayatlarının değiştiğini fark ettikleri o müthiş anın hikâyesini dinler ve deneyimlerini okurla paylaşırken aslında insan hayatının insana verilmiş ne tür bir zenginlik, nasıl bir armağan ve macera olduğunun resmini de ortaya koyar. Arka kapağındaki tanıtım yazısında, her epifanik hikâyenin içerdiği bilgelik ve derinlikle kolay silinmeyecek izler taşıdığına vurgu yapılırken, yazar Elise Ballard'ın okurla paylaştığı samimi hayat hikâyelerinde bazen hayatın amacının yeniden keşfedildiği bazen de hayatın sunduğu yeni fırsatların, olanakların veya hepimizi birbirimize bağlayan evrensel gerçeklerin farkına varıldığı söylenerek okurun her durumda bir değişime, dönüşüme tanık olmaya davet edildiği ilham dolu bir kitap olduğu vurgulanır.

Epifani farkına varmaktır; açıdır; kutsal olana giriş kapısıdır; büyüme; sizi etkileyen ve sizi sonsuza dek değiştiren büyümlü andır ve onu yaşadığınız kadar canlı hatırlayabilirsiniz; hayatınıza baktığınız mercekleri değiştiren bir andır; kafanızın etrafını tırmalayan ve bize hayatımızı yönlendirmemiz için sinyal veren ruhumuzdur; inen bir ışık anıdır; açık bilgi ve seçenektir; enerjide güçlü bir değişim, bir anlık netlik şeklinde oluşan bakış açısı değişikliğidir; farklı bir yöne dönmek ya da ilerlemek için size güç veren ve her şeyi geliştiren bir şeydir; artık hayatınızın asla aynı olmayacağını bildiğiniz andır (s.17) diyen Ballard, kavramın anlamına açık ve anlaşılır birçok tanım getirirken, en sevdiği tanımın Maya Angelou'nun 'Belki milyonlarca tanım vardır. Zihnin, vücudun, kalbin ve ruhun beraber odaklanması ve eski bir şeyi yeni bir açıdan görmesidir.' (s.18) tanımını olduğunu söyler.

Kalplerimizin çok yakınında durdukları için insanların genellikle epifanilerinden söz etmekten kaçındıklarını, mahcup olduklarını ya da bu hassas

anları paylaşmaya fırsat bulamadıklarını (s.18) ifade eden Ballard; kitabına, epifani hikâyelerini kendisi ile cömertçe paylaşan cesur yürekli harika insanlara ve bizleri şekillendirip ileriye götüren her yerdeki özverili öğretmenlere ithaf ile başlar.

Kitapta kendisi ile bir görüşmeye de yer verdiği Teksas Üniversitesi İnsani Gelişme Bölümü Uzmanı Kristin Neff'ten alıntıladığı “Epifani açık kapı gibidir ve benim görevim bu kapıdan geçmektir. Ne bulacağımı bilmiyordum. Neler olacağını bilmiyordum. Ama zaten hayatta neler olacağını bilemezsiniz. Bildiğim bir şey varsa o da şudur; hayat bu kapıları açmaya devam ederken, onlardan emin ve güvenli bir şekilde geçebileceğini hissetmektir.” (s.5) epigrafı ile konunun önemli noktalarına da vurgu yapar. Neff'le yaptığı görüşmenin yer aldığı sayfada ise yine Neff'e ait “Kendinize şefkat gösterin. Kendinizin en iyi, en nazik, en şefkatli ve ilgili arkadaşı olun.” (s.112) epigrafına yer vererek sağlıklı iletişimin insanın önce kendisine duyduğu sevgi, saygı ve değerinde var olduğunu hatırlatır. Nitekim Neff'in yaşantısından aktarılan bir epifanik kesit de bu önemli noktaya vurgu yapar. Farkındalık meditasyonu öğrenmek için katıldığı bir toplulukta bir kadının öz sevgi ve anlayış konuları üzerine yaptığı bir konuşmanın tesirinde kalan Neff'in zihninde bu konuşma anı bir ampul yakar ve akademik çevrelerde üzerine çok söz edilmemiş öz-anlayış hakkında bir bilim kadını olarak incelemeler ve araştırmalar yaparak makaleler yazar. Böylelikle öz-anlayış konusunda ilk araştırmaları yapan bilim kadını olma vasfının mutluluğunu da yaşayan Neff, kendine öz-anlayış, sevgi ve şefkat göstermeyi öğrenmiş biri olma yolunda edindiği bu birikimi harika bir armağan olarak tanımlayarak, öz-anlayışın otizm teşhisi konulan oğlu Rowan'ın ve kendisinin yaşadığı zorluklarla başa çıkma konusundaki pozitif tesirine (s.112-115) vurgu yapar.

2. Edebî Eserlerde Epifani

Öğretir ve Ballard'ın epifani konusu üzerine kaleme aldıkları eserlerden hareketle yapılan kuramsal tespitler doğrultusunda dinî, sosyolojik, kültürel, tarihi önemlere sahip oldukları söylenilebilecek epifani anlarının, edebî manada da büyük önem taşıdıkları söylenebilir. Bu çıkarım doğrultusunda bu bölümde, Türk ve Dünya edebiyatından bazı edebî eserlerde tespit edilen epifanik olay ve durumlar ele alınarak konu somutlaştırılmaya çalışılacaktır.

Bu bağlamda öncelikle Türk halk ozanı Yunus Emre'nin çıktığı yolculukların vardığı kimi noktalarda yaşadığı bazı epifanik olayların şiirlerini besleyen ve yaşatan bir kaynak niteliği taşıdığına, günümüze yaklaşıldığında Türk halk ozanı Aşık Veysel'in gönlüne düşen ışığın yansımalarına ve bugüne gelindiğinde ise şair Nurullah Genç'in Yağmur şiirinin var oluş serüvenine değinmek yerinde olacaktır:

“Yunus, köyünde rençberlik etmektedir. Bir sene Allah hiç vermemiş, yaman kıtlık olmuştur. Derler ki: ‘Kırşehir’e yakın Sulucakarahöyük’te Hacı Bektaş denilen bir şeyh varmış. Eli açık, kerem sahibi bir şeyh imiş.’

Yunus bu şeyhten buğday istemeye karar vermiş. Eli boş gitmektense bu dağdan biraz alıç toplayıp heybesine yüklemiş ve Sulucakarahöyük’e varmış.

Durumu şeyhe anlatmışlar. Yunus'un sadıklığı Hacı Bektaş'ın hoşuna gitmiş. Bir dervişle sordurmuş:

– Buğday mı ister, himmet mi? İsterse her alıç danesi için nefes edeyim!

Cahil Yunus; himmetten ne anlasın. 'Buğday isterim! Çoluk çocuğum aç!' diye haber yollamış. Hacı Bektaş:

– Eyvallah, çuvallarını buğdayla doldurup uğurlasınlar, demiş.

Yunus yola düşmüş ama içini bir sıkıntı basmış. 'Himmet alsam daha iyi olmaz mıydı?' diye dertlenmeye başlamış. 'Hünkâr (Hacı Bektaş) himmetle nefes etseydi buğdayı da bulurdum.'

Dönüp şeyhin ayağına yüz sürmüştü: 'Ne istediğimi bilemedim, cahilliğime bağışlayın pîrim!' demiş. Fakat Hacı Bektaş:

– Senin kilidini Taptuk Emre'ye verdik. İstersen ona gidersin..." (Kabaklı, 1972: 22-23) cevabını vermiş.

Yukarıda aktarılan hikâyeden de gözlemleneceği üzere köye dönüş yolunda zihnini kurcalayan 'nefesin ne olduğu' sorusunun yanıtını hisseden Yunus, dergâha geri döner. Ancak artık nasibi o kapıda değildir; Taptuk Emre'nin dergâhına yönlendirilir. Taptuk'un kapısında ilim irfan edinecek Yunus'un, köye dönüş yolunda yaşadığı bu epifanik aydınlanma anı, onun nefes kavramı ile kastedilen hikmet [bilgi, fiil ve davranışta mükemmellik ve kusursuzluk; ilâhî sırların ve gerçeklerin bilgisi, varlıkların var oluş amaçlarının kavranması, sebeplerle bunların sonuçları arasındaki ilişkilerde ilâhî iradenin rolünün keşfedilmesi (İslâm Ansiklopedisi, e-kaynak, erişim: 11/04/2021)] çeşmesinden kana kana içmesine yol açar. Yine Yunus'un;

"Doğruya varmayınca,

Mürşide ermeyince.

Hak nasip etmeyince,

Sen derviş olamazsın.

Derviş Yunus gel imdi,

Ummanlara dal imdi.

Ummana dalmayınca,

Sen derviş olamazsın." (Binyazar, 2015: 65)

dizeleri bu aydınlanmanın mahsulüdür:

"Hakk bir gönül verdi bana ha demeden hayran olur

Bir dem gelir şâdi olur, bir dem gelir giryân olur" (Binyazar, 2015: 26)

Gâh güler, gâh ağlayarak menzile ulaşmanın yarattığı ruh hali Aşık Veysel'de de görülür:

"Şaşar Veysel işbu hale

Gâh ağlaya gâhi güle

Yunus gibi Aşık Veysel’in kalbini aydınlatan da bilincine vardığı manevi alemin aydınlığıdır:

“Her kim ki olursa bu sırta mazhar

Dünyaya bırakır ölmez bir eser

Gün gelir Veysel’i bağrına basar

Benim sadık yârim kara topraktır”

Veysel’e gelinceye değin kimse bir şiirde toprağın koyun, kuzu, et, süt, türlü türlü meyve veren, bir çekirdekten bostanlar üreten, bütün varlıkları içinde eritip onlara yeniden can veren sâdik yar olduğunu (Binyazar, 2015: 76) böylesine güçlü ve güzel izah etmemiştir.

Gül Bingöl’ün şair Nurullah Genç ile gerçekleştirdiği bir söyleşide şairin Yağmur şiirinin kaleme alınışına dair anlattığı yolculuğu da Öğretir’in epifani kavramına getirdiği izahlar bağlamında değerlendirmek mümkündür:

“ – Ona (s.a.v.) neden ‘yağmur’ dediniz?

– Amcam rahmetli: ‘Naat yazmayan adamdan şair olmaz.’ diyordu. O’nun için (s.a.v.) şiir yazmak çok kutsal bir iş. Neden ‘Yağmur’? Çünkü Allah (c.c.), O’na (s.a.v.), ‘Biz seni alemlere rahmet olarak gönderdik.’ diyor. Rahmet nedir? ‘Yağmur’dur. Cenab-ı Allah (c.c.) Peygamber’e (s.a.v.) böyle diyorsa, ben de bir naat yazacaksam adı ‘Yağmur’ olmalıdır.

– ‘Yağmur’u yazma sürecinizin çok sancılı olduğunu biliyoruz. Nasıl başladınız ‘Yağmur’u yazmaya ve nasıl ‘Bitirdim.’ dediniz?

– Evet, büyük bir ıstırap olduğu doğru. Hafızaya naatın gerekliliği yerleşince 1979-1980’den itibaren bende sancılar başladı. ‘Naat yazmayan adamdan şair olmaz.’ ‘Naat şiirin ufkudur.’ demişler ya. 1980 ile 1990 arası birçok deneme yaptım hiçbirini beğenmedim ve yırttım. Fuzuli’nin, Arif Nihat Asya’nın, Sezai Karakoç’un naatlarını okudum. Diğer naatları da okudum. Benim yazdığımın bunlar arasında bir yer edinmesi için bunları iyi bilmeliyim dedim ve birçok inceleme yaptım. Bileyim ki şimdiye kadar yazılmamış zengin bir naat yazayım, diyordum. 90 yılında İstanbul’dan Erzurum’a dönerken bir otobüs yolculuğu esnasında otobüsün camından insanların sağa sola koşuşturduğunu gördüm. Otobüs duraklamıştı. Camlar buğulanmıştı. Ben o buğudan dışarı bakıyorum. Bir aşağı, bir yukarı insanların silüetleri gidip geliyor. Her şey bir silüete dönüştü gözümün önünde. Bir Ayet-i Kerime geldi aklıma. ‘Nereye gidiyorsunuz?’ İşte orada başladı şiir. Çıkardım gala biletinin arkasına yazdım. Bir galaya davet edilmişim.

‘Sensiz, ufuklarıma yalancı bir tan düştü

Sensiz kıtalar boyu uzayan vatan düştü

Bir kölelik ruhuna mahkûm olunca gönül

Yüzyıllardır dorukta bekleyen sultan düştü’

Yazdım bu mısraları ve hemen bileti cebime koydum. Sıkı sıkı sakladım. Eve gittim. Eşim kapıyı açtı. Anladı bende bir hal olduğunu. ‘Hayırdır?’ dedi. ‘Bir şey yok.’ dedim. Dinlendim bir süre. Sabah okula gittim. Çok sosyalimdir. İnsanlara selam veririm, kucaklaşıyorum. Sönmüşüm. Kimseye merhaba diyemedim. Akşam eve gittim. Eşime dedim ki ‘Böyle böyle bir hal başladı. Kimseye merhaba bile diyemedim. Ben galiba bir şey yazacağım. Önemli bir şey yazabilirim. Ne kadar sürer bilmiyorum. Ama bana tahammül et ne olur. Şu salonu bana ayır. Çocukları bile mümkün merteye sokma. Ben çıkarım gerektiği zaman. Korkma.’ O zaman 40 metrekare lojmanda oturuyoruz. Anlayışla karşıladı sağ olsun. Kimseyle konuşmadım, selam veremedim. Arkadaşlar endişelenmişler. Hatta beni doktora götürmeyi bile düşünmüşler. Omuzlarım düşüyor mu diye kontrol etmişler hatta. Psikolojimin bozuk olduğunu, bir derdimin olduğunu zannetmişler... Üç ay salonun duvarları ile konuştum. Üç ayın sonunda salonun kapısını açtım. Eşime dedim ki ‘Bitirdim.’ ‘Üç aydır ilk defa tebessüm ettin. Okur musun?’ dedi. Ona okudum. Şimdiki ‘Yağmur’ o salonun kapısından çıktığım gibidir. Şiirde tek bir kelimeyi değiştirmiş değilim. Arkadaşları odama topladım okulda. Onlara okudum bazılarının gözlerinden yaşlar aktı. Bana sarıldılar. Sonra yarışmalar oldu. Birinci oldu ‘Yağmur’ 4000 metne yakın şiir arasında... Yazdıktan sonra gerçekten hasta oldum. Bütün vücudumda çibanlar çıktı. Zona rahatsızlığına yakalandım... İstirapla yazılınca şiirin bereketi böyle oluyor. Bize de şükretmek düşüyor. Bu bir sevda işidir.” (2014: 31-33)

Yazar Öğretir’in, eleştirmen Walter Pater’dan “nabız atışı” adını verdiği bu somut/soyut anlarla ilgili olarak alıntılıdığı “... derinden anlamlı ve canlı anlar, bir jest, bir bakış, bir gülümseyiş –belki kısa ve tamamen somut bir an- ile bize sunması, dramatik şiirin en yüksek türünün ulaşmaya çabaladığı idealin parçasıdır.” (s.11) sözüne getirdiği “bir gülümsemeyle, bir jestle kendini gösteren bu ideal anlar aslında tarih yüklüdür, gelecek yüklüdür.” yorumu bize pek çok edebî yapıtta yer verilmiş epifanik anları hatırlatırken, bu somut anların mümkün olduğunca çoğaltılarak yaşamın amacı yapılması gerektiği düşüncesi ise umut edilip arafı aşamayan epifanik anların yaşan(ama)dığı zaman kırıntılarını hatırlatır.

Ölümsüzlüğü, bilgiyi/bilgeliği arayan insanoğlunun M.Ö. 3000’li yıllarda hüküm sürmüş Sümer kralı Gılgamış ile sembolize edildiği büyük Gılgamış Destanı (2019/2020) ve Harald Braem’in bu destan üzerine kaleme aldığı romanı Uruk Aslan’ı Gılgamış (2019), Feridüddin Attâr’ın Mantık Al-Tayr (2019), Reşat Nuri Güntekin’in Çalığışu (2006), Sait Faik Abasıyanık’ın Haritada Bir Nokta (2020a) ve Son Kuşlar (2020b), Ömer Seyfettin’in Üç Nasihat (2016) ve Yüksek Ökçeler (2021), Cevat Fehmi Başkut’un Buzlar Çözülmeden (2020), Elif Şafak’ın Aşk (2014), Abbas Sayar’ın Yılkı Atı (2020), Cemal Süreya’nın Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi (2015); Doğu masal geleneğinin önemli örneklerinden Binbir Gece Masalları (2007), Cengiz Aytmatov’un İlk Öğretmen (2013), Lev Nikolayeviç Tolstoy’un Diriliş(2020) ve İnsan Ne ile Yaşar (2019), Victor Hugo’nun Sefiller (1999) ve Noter Dame’in Kamburu (2019), Eleanor H. Porter’in Pollyanna (2009), Paulo Coelho’nun Simyacı (2000), Robin Sharma’nın Ferrarisini Satan

Bilge (2005) adlı eserleri önemli epifanik anlara tanık olunan eserlerden bazılarıdır.

Attâr'ın Mantık Al-Tayr (Kuşların Dili) adlı eserinde; kuşlar ülkesinin padişahı Simurg ortadan kaybolunca, bütün kuşlar Kafdağı'nın ardında yaşıyor olabileceği düşüncesiyle adaletli padişahlarını bulmak için çileli ve uzun bir yolculuğa çıkarlar. Yolculuğa kılavuzluk eden Hüthüt'ün diğer kuşlara "Yolda aşılacak yedi vadi var. Bu yedi vadiyi geçince Tanrı tapısına varılır. Fakat âlemde bu yolun kaç fersah olduğunu bilen yok. Bu uzak yoldan geri dönen olmayınca artık bu yolu sana kim anlatabilir ki? A bir şeyden haberi olmayan, gidenler hep bu yolda kaybolup giderken, sana nerden haber verecekler?" (2020: 255-256) İstek Vadisi, Aşk Vadisi, Marifet Vadisi, İstiğna Vadisi, Tevhit Vadisi, Hayret Vadisi... "Yedinci vadi (ise) yokluk, yoksulluk (Fakr u Fena) vadisidir. Bundan sonra artık gitmene, yol yürümene lüzum yok! Tanrı seni kendine çeker. Bu cezbeyle düştün mü, gidiş, yürüyüş de kaybolur. Katre bile olsan, okyanus kesilirsin!" (2020: 256) demesine karşın yolculukta azmini kaybeden ve dünyevi şeylerle yetinen kuşlar, bahanelerini bulup birer birer kafilenden ayrılır. Geriye kalan otuz kuş ise inançla, yılmadan kanat çırparak yedi vadiyi aşıp Kafdağı'nın ardına varırlar. Daha güzel bir dünya ve daha güzel bir yaşam için mücadeleden vazgeçmeyen bu kuşlar yolculuğun sonunda Simurg'u bulamazlar fakat varlık ve olayların gizli anlamlarının çözüldüğü, ahlâk, adalet, saygı ve hakikatin anlaşıldığı tasavvufî, hikemî ve içsel bir yolculuktan geçerek mana âleminin sırlarına ulaşırlar.

"Ey gafletle hırs denizine gark olmuş kişi, geri kalıyorsun, ilerleyemiyorsun, ama bundan haberin bile yok! İki âlem de yas elbiselerine bürünmüş, gözyaşları döküp durmada; sense isyan içinde sin. Dünya sevgisi, iman zevkini giderdi... İsteğin, hırsın, tamahın, canını mahvetti gitti! Dünya nedir? Hırs ve tamah yuvası. Firavun'dan, Nemrud'dan artakalan bir şey!" (2020: 146-147)

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla, Peygamber Ulusunu Övüş, Tanrı Razi Olsun Müminler Ulusu Ebubekir'i, Ömer'i, Osmanı Övüş, Tanrı Yüzünü Yüceltsin, Şereflendirsin Müminler Emiri Ebutalip Oğlu Ali'yi Övüş, Taassup Bahsi, Kitabın Başlangıcı, Makaleler, Hüthütün Kuşlara Sözü, Kuşların Özür Dilemesi, Kuşların Hüthütten Soruları, Hüthütün Cevabı, Hikâye, Kitabın Bitimi, Son ve Açıklama bölümlerinden oluşan bu eserde; kuşların, padişahları Simurg'u aramaya çıkmaya karar verdikleri an ve yolculuğun sonunda yaşadıkları dönüşümler epifanik anlara vurgu içeren aydınlanma anlarıdır.

Bugün hemen hemen tüm dünya dillerine çevrilmiş Doğu masal geleneğinin önemli yapıtı Binbir Gece Masalları'nda da Şah Şehriyar'la evlenen vezirin kızı Şehrazat'ın, anlattığı ilk masalla Şehriyar'ı tesir altında bırakarak kendi hayatı ile birlikte ülkedeki diğer kadınların da hayatını kurtarmış olması (2007) epifanik bir ana işaret eder.

Coelho'nun Simyacı adlı eserinde ise Latince, İspanyolca ve dinbilim okumuş, küçüklüğünden itibaren yaşamın anlamı olarak gördüğü dünyayı gezip tozma ve tanımayı hayal eden (2000: 21) Santiago adlı Endülüslü bir çoban düşünde iki kez Mısır Piramitleri'nin yakınlarına gömülmüş bir hazineyi aramaya çıkar. Simyacı, Evrenin Dili'ni bilmesine ve kurşunu altına çevirmeyi bilmesine karşın çölde yaşamaktadır. Bilim ve sanatını kimseye kanıtlamak zorunda hissetmeyen, Kişisel Menkıbe'sine doğru yol alırken bilmesi gereken her şeyi öğrenmiş ve

yaşamayı hayal ettiği her şeyi yaşamış biridir. Yolculuk sırasında bir ay boyu Santiago'ya eşlik eden Simyacı "Hazineni neredeyse yüreğin de orada olacak." der. Hazinenin gizli olduğu yeri ona yüreği söyleyecektir. (2000: 159-160) Nitekim romanın sonunda çoban Santiago'nun yüreğindeki düğüm çözülür ve manevi hazinenin aydınlığına erişir.

Robin Sharma'nın Ferrari'sini Satan Bilge adlı eserinde de benzer bir yolculuk anı söz konusudur. İşinde çok başarılı ve çalışkan fakat üç yıl içinde bıkkın, sinik ve yaşlı bir ruha bürünen genç avukat Julian'ın, yine kazandığı önemli bir dava sonrası geçirdiği kalp krizi ardından en değer verdiği varlığı ferrarisini de satarak Hindistan'a çıktığı yolculukla başladığı anlam arayışı (2005: 16-20) ve kitapta yer verilen "Büyük bir amaçtan, sıradışı bir fikirden etkilendiğimizde tüm düşüncelerimiz zincirlerini koparır; zihninizi sınırlarını aşar, bilinciniz her yönde genişler ve kendinizi yeni, mükemmel ve şaşırtıcı bir dünyada bulursunuz. Uyuyan güçler, yetenekler ve beceriler canlanır ve her zaman hayal ettiğinizden daha iyi biri olduğunuzu keşfedersiniz." (2005: 56) satırları romandaki epifanik ana vurgu yapılan satırlardır.

Reşat Nuri'nin Çalkıuşu adlı eserinin kahramanı Feride'nin, nişanlısı Kamuran'a duyduğu öfke ile bir daha ölünceye kadar köşke dönmek üzere Anadolu köylerinin birine öğretmen olarak gitme kararı alması (2006: 125-126) da epifanik bir andır. Feride'nin "Ah, kalfacığım!.. Kim bilir gideceğim yerler ne kadar güzeldir. Oradaki insanlar bize benzemezlermiş. Kendileri fakirmiş fakat gönülleri öyle zengin, öyle zenginmiş ki hiçbiri değil fakir bir akraba çocuğuna, hatta düşmanına ettiği iyiliği başına kaktak mürüvetsizliğinde bulunmazmış. Küçük bir mektebim olacak. Baştan başa çiçeklerle donatacağım. Çocuklarım, bir alay çocuğum olacak. Kendime 'abla' dedirteceğim. Fakir olanlara elimle siyah önlükler dikeceğim." sözleri bu epifaninin filizlendirdiği hayallerdir. Diğer taraftan üvey annesi ve babasının şiddetine maruz kalan öğrencisi Munise'nin karlı bir kış günü evden kaçarak, gece öğretmenin kapısına gelmesi (2006: 204-206) de Feride için epifanik bir andır. Feride'nin "Ah, şu çocuk gözlerindeki minnet! Dünyada bir parça iyilik edebilmekten daha güzel bir şey olmuyor. Fırtına içinde viran bir gemi teknesi gibi sallanan bu sefil ve karanlık oda, ocağın kızıl akisleri içinde birdenbire öyle munis ve mesut bir yuva olmuştu ki... Biraz sonra çocuğun parlak gözlerine bir gölge düştüğünü, ilk neşesinin sönmeye başladığını fark ettim. Sormaya lüzum yoktu. Çünkü aynı korku bende de uyanmıştı. Yarın sabah Munise'yi yine eve götürmek lazım gelecekti." (2006: 205) sözleri ise yaşadığı epifanik anın verdiği mutluluğun çocuğun evine dönmesi ile biteceği endişesini taşıırken, onu evlat edinebileceği ümidi o epifanik anın mutluluğunu korumasına yol açar. Munise'yi evlat edinmesi epifanik mutluluğun süreğenliğini sağlarken, çocuğun hastalanıp ölmesi bu anı noktalar.

Cevat Fehmi Başkut'un sosyal sınıflar arası farkın yol açtığı baskının doğurduğu toplumsal, ekonomik, siyasal sorunları satirik ve hicvi bir dille işlediği Buzlar Çözülmeden adlı eserinde de sömüren, ezen, kurdukları bozuk düzene karşı çıkanları zorbalıkla sindiren eşrafın yoksul kasaba halkına yaptığı zulmün önüne, akıl hastanesinden kaçan bir grup hasta insanın yönetimi ele geçirerek kasabayı insana yaraşır biçimde yönetilmesi ile geçilir. (2020) Bu durum da ezilen kasaba halkı için epifanik bir an olarak izah edilebilir.

Elif Şafak'ın, kırk yaşına basmak üzere olan, evli, üç çocuklu; uzun zamandır yeknesak, düzenli ve sıradan bir hayat süren kahramanı Ella'nın yayınevinde başladığı bir kitap inceleme işi vesilesi ile Aşk Şeriatı adlı bu kitabın yazarı Aziz Zahara ile tanışması üzerine hayatında meydana gelecek derin değişimleri başlatan bu an (2014) epifanik bir andır.

Porter'ın Pollyanna'sı da hayatta yaşadığı tüm zorluklara rağmen etrafına yaşama sevinci dağıtan bir çocuktur ve pozitif davranışları ile mutsuz insanların hayatına dokunarak onlara mutluluk verdiği anlar (2009) epifanik anlardır.

Lev Tolstoy'un İnsan Ne ile Yaşar adlı hikâyesinin sonunda gitmek üzere olan, Mikhael'e "Sen gerçekten kimsin Mikhael? Senin sıradan bir insan olmadığını görüyorum. Bu yüzden seni ne yolundan alıkoyabilirim ne de sorgulayabilirim. Sadece şu soruya cevap ver: Seni bulduğum gün eve getirdiğimde hüzünlüydün ama neden karım sana yemek verdiğinde gülümsedin ve sanki aniden yüzün aydınlandı? Sonra beyefendi çizme siparişi vermeye geldiğinde, sen ikinci kez gülümsedin ve yine yüzün ışıldadı. Kadın, küçük kızlarla geldiğinde üçüncü kez gülümsemiş oldun ve her zamankinden daha çok aydınlandın. Şimdi söyle bana Mikhael, yüzün neden böyle aydınlandı ve üç kez gülümsemenin sebebi nedir?" dediğinde "Çünkü cezalandırılmışım ama Tanrı beni affetti; bu yüzden yüzüm aydınlandı. Üç defa gülümsememin de sebebi var: Tanrı beni üç söz öğrenmem için göndermişti ve ben de bu sözleri öğrendim. Birini karın bana acıdığı zaman öğrendim, o yüzden de ilk kez gülümsedim. İkinci sözü zengin adam çizme siparişi verdiğinde öğrendim ve bir daha gülümsedim. Az önce de kızları gördüğümde sonuncu sözü öğrendim ve üçüncü kez gülümsedim." der. Bunun üzerine Simon "Mikhael, Tanrı seni neden cezalandırmıştı ve öğrenmen gereken o üç söz neydi?" sorusunu sorar ve bunun üzerine Mikhael, "Tanrı'nın söztünden çıktığım için cezalandırdı beni. Gökyüzünde yaşayan bir melektim ben fakat Tanrı'nın emirlerine uymadım. Tanrı beni bir kadının canını almak için yeryüzüne göndermişti. Yeryüzüne indiğimde, yeni doğum yapmış ve ikiz kız çocuğu doğurmuş hasta bir kadın gördüm. 'Bu yetimlerine bakacak ne kardeşim var, ne bir yakınım ne de annem var. Ne olur canımı alma!' deyince kadının sözüne uydum ve ruhunu alamadan döndüm. Bunun üzerine Tanrı 'Git, annenin ruhunu teslim al. O zaman üç hakikati öğreneceksin. İnsanın kalbine hükmeden nedir, insan neden mahrum bırakılmıştır ve insan ne ile yaşar bileceksin. Bunları öğrendiğinde tekrar gökyüzüne döneceksin.' dedi ve kadının ruhunu Tanrı'ya götürmek için köyün üzerine yükseldiğimde aniden sertleşen rüzgâr beni yakaladı, kanatlarım kopup düştüler ve kadının ruhu tek başına Tanrı'ya yükseldi. Ben de yere yolun kenarına düştüm." der. Gitmek üzere iken insanın gözünü kamaştırır bir ışığa bürünen meleğin sesi de semadan gelircesine uzaklaşır ve "Anladım ki insanı yaşatan kendine olan özeni değil, başkalarına olan sevgisidir. Anne çocuklarına yaşamaları için asıl gerekenin ne olduğunu, çizme diktirmeye gelen zengin adam ona aslında neyin gerektiğini bilmiyordu. Cezalandırılıp yeryüzüne gönderildiğimde hayatta kalmamın sebebi nasıl yaşayacağımı bilmem değil; bir adamın ve karısının kalbindeki sevgiydi. Onlar bana acıyıp beni sevmeselerdi ben yaşayamazdım. Yetimlerin yaşamda kalma sebebi onlara sevgi ve şefkatle yanaşan yabancı bir kadındı. Tanrı'nın insanlara hayat ve kalplerine yaşama arzusu verdiğini bilirdim sadece. Ama şimdi çok başka şeyler öğrendim. Anladım ki Tanrı sadece insanların kendileri için yaşayıp kendi ihtiyaçlarını gidermelerini

değil, tüm insanların birlik olup hem kendi hem de başkalarının ihtiyaçları için çalışmalarını istiyormuş. Ve anladım ki insanlar kendileri için kaygılandıklarından dolayı yaşadıklarını düşünseler de aslında onları yaşatan tek şey sevgiymiş. Kim severse Tanrı'ya yaklaşmış olur ve Tanrı da ona yaklaşır. Çünkü Tanrı sevginin ta kendisidir.”der ve sırtındaki kanatları açılan melek gökyüzüne yükselir. (2019: 29-36) Meleğin, soruların yanıtlarını bulup kavradığı anlarda yüzünde beliren aydınlanma da epifanik anlara işaretler denebilir. Yine Tolstoy'un Diriliş adlı romanının baş karakteri Dmitriy İvanoviç Nehlüdov'un jürisi olduğu duruşma sırasında tesadüfen karşılaştığı Katyuşa'yanın içine düştüğü hayatı görerek (2020: 94) vicdanının ezici baskısı altında duyduğu pişmanlıkla kendini yeniden var etme adına yaşayacağı değişime yol açan anlar (2020) da epifanik bir an olarak görülebilir.

Sait Faik Abasıyanık'ın Haritada Bir Nokta adlı hikâyesinde ise yazarlığı bırakmaya karar vermiş yazar kahramanının bir balıkçı tayfasının uğradığı haksızlığa, adaletsizliğe tanık olması, tekrar yazmaya karar vermesine yol açar. Abasıyanık'ın hikâyesinin sonunda “Söz vermiştim kendi kendime. Yazı bile yazmayacaktım. Yazı yazmak da bir hırstan başka neydi? Burada namuslu insanlar arasında sakın ölümü bekleyecektim. Hırs, hiddet neme gerekti? Yapamadım. Koştum tütüncüye, kalem kâğıt aldım. Oturdum. Ada'nın تنها yollarında gezerken canım sıkılırsa küçük değnekler yontmak için cebimde taşıdığım çakımı çıkardım. Kalemi yonttum. Yonttuktan sonra tuttum öptüm. Yazmasam deli olacaktım.” (2020a: 109) diyen, yazar kahramanının tekrar yazmaya karar verdiği bu an epifanik bir andır.

Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi adlı eserinde yer verdiği “İlk edebiyat sevincini şöyle hissettim galiba: İkinci sınıftayız. Halamın oğlu var. Birlikteyiz. Tatil... Elimizde birer defter var. Bir şeyler yazalım dedik... Arkadaşlarla konuşma gibi bir şey, falan... Bu, bana büyük bir haz verdi. Bu haz, herhalde yazar oluşumun başlangıcıdır.” (2015: 20) cümleleri ise Cemal Süreya'nın yazar/şair oluş serüvenini başlatan önemli bir epifanik anın tarifidir.

Victor Hugo'nun Sefiller adlı eserinde de önemli bir epifanik ana tanık olunur. Jean Valjean'ı yakalayıp kilise kapısına getiren askerlere piskoposun, sert olmayan güzel bir ses ve gülümsemeye “Size, bunların kendisine papaz tarafından armağan edildiğini söyledi değil mi? Ve siz onu yolundan çevirip buraya getirdiniz. Bu pek yanlış bir harekettir.” (s.137) yanıtını verip askerleri göndermesi ve Jean Valjean'ı gümüşleri satıp kazanacağı para ile dürüst bir yol seçmeye teşvik etmesi Jean Valjean'ın hayatının akışını değiştiren epifanik andır. Eserinin bir yerinde “Acı çekmek, uyarır kişileri çoğu kez. Gözlerini açar. Aniden doğru görüşlü kimseler oluverir nice felakete uğrayanlar... Uğradığı haksızlıklar, onun daha iyi düşünen bir insan olmasını sağlamıştır.” (1999:115) diyen Hugo, adeta epifanik anların değerine de vurgu yapar gibidir.

Altınay adlı bir çocuğun köyüne öğretmenlik yapmaya giden Duyuşen öğretmenin, öğrencisi Altınay'ı teyzesi tarafından zorla evlendirildiği adamın elinden askerlerle birlikte kurtararak kente okumaya göndermesini ve Altınay'ın okuyup bir felsefe doktoru oluşunu anlatan İlk Öğretmen (2013) adlı Cengiz Aytmatov eseri de önemli bir epifanik ana tanıklık etmiş bir eserdir.

Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar (2008), Tehlikeli Oyunlar (2012), Korkuyu Beklerken (2016), Oyunlarla Yaşayanlar (2017b), Eylembilim (2017a); Yusuf

Atılğan'ın Anayurt Otel (2017a) ve Aylak Adam (2017b); Tezer Özlü'nün Kalanlar (2015), Adalet Ağaoğlu'nun Hayır... Dar Zamanlar III (2014), Franz Kafka Dönüşüm (2013/2017), Jack London'un Alın Teri (2008), Johann Wolfgang von Goethe'nin Faust (2005) ve Genç Werther'in Acları (2013), John Steinbeck'in Fareler ve İnsanlar (2019), Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin Öteki (2020), Nikolay Vasilyeviç Gogol'un Palto (2017), Honore De Balzac'ın Mutlak Peşinde (2012), Gabriel Garcia Marquez'in Yüzyıllık Yalnızlık (2012), N. H. Kleinbaum'un Ölü Ozanlar Derneği (2020), Jerome David Salinger'in Çavdar Tarlasında Çocuklar (2014), Samuel Beckett'in Godot'yu Beklerken adlı yapıtları epifanik bağlamda incelendiğinde ise bu eserlerin kahramanlarının; Oğuz Demiralp'in, Atay'ın Korkuyu Beklerken eserinin 'Ön Söz'ündeki "Toplumuyla uyum sağlayamayan, başkaldıran ve yenilen kahramanlar, acımasız yaşam oyununu yitiren küçük insanlar." (2016: 8) tespitinden de hareketle hayatlarında hep o epifanik ana, o mucizevi aydınlanma anına kavuşmayı umut edip kavuşamamış kahramanlar oldukları söylenebilir.

Atay'ın Selim Işık'ı, Hikmet Benol'u, Server Gözübudak'ı, Coşkun Ermiş'i, beyaz mantolu adam'ı, demiryollarının seyyar hikâye satıcıları ve eserlerinin diğer kahramanları, Atılğan'ın Zebercet'i ve C.'si, Kafka'nın Gregor Samsa'sı, Steinbeck'in George'u, Lennie'si, Candy'si, Crooks'u ve Curley'nin karısı, Beckett'in Vladimir ve Estragon'u, Dostoyevski'nin memuru Yakov Petroviç Golyadkin'i, Gogol'un memur Akakiy Akakiyeviç'i, Salinger'in Holden Caulfield'i, Goethe'nin Werther'i, adını zikrettiğimiz diğer yapıtların kahramanları hayatın bu mucizevi anlarının kendilerini teğet geçtiği kahramanlardır.

Halit Ziya'nın Mai ve Siyah adlı eserinin kahramanı Ahmet Cemil'in yaşamayı umut ettiği şeyler de epifani kavramı bağlamında değerlendirilebilir. Kendisi için çok önemli bir eser üzerine çalışan Ahmet Cemil, bu eser tamamlandığında büyük bir ün kazanarak hayatta hayal ettiği noktaya erişeceğini umut etmektedir. Bu hayali gerçekleşirse arkadaşı Hüseyin Nazmi'nin çok sevdiği kız kardeşi Lamia'ya kavuşma hayalinin de gerçekleşeceği umudu içindedir. Hayatının her anı ve yaptığı her işte ona güç veren bu hayal maalesef gerçekleşmez. Tamamladığı eseri, arkadaşı Hüseyin Nazmi'nin Erenköy'deki köşkünde verdiği davette tanıtır ancak bu yeni anlayıştaki eserleri küçük gören bir eski edebiyat savunucusu Raci'nin gazetede Ahmet Cemil hakkında yayınladığı küçük düşürücü eleştirel makale Ahmet Cemil'de büyük bir hayal kırıklığı yaratır (2019: 243-247) ve arka arkaya gelen diğer yıkımlar (kız kardeşi İkbâl'in mutsuz evliliği; bebeğinin ölümünün ardından İkbâl'in de hastalanıp ölmesi; Hüseyin Nazmi'nin, kardeşi Lamia'nın bir subayla evleneceğini söylemesi) Ahmet Cemil'in mutluluğa dair beklentilerini de yıkar. Romandaki bu çatışma öğelerinden hareketle, mai hayallerden siyah hayal kırıklıklarına sürüklenen Ahmet Cemil, beklentisi içinde olduğu epifanik kırılma anlarını yaşayamamış bir edebî kahramandır da denebilir.

Yine Victor Hugo'nun Notre Dame'ın Kamburu adlı eserinin kahramanı Gudule'nin bebekken kaçırılan kızıyla zindanda karşılaştıklarında boynundaki patikten Esmeralda'nın kendi kızı olduğunu anlaması (2019: 518-519) da geç kalınmış bir aydınlanma anıdır. Kızını idamdan kurtarmak istese de artık iş işten geçmiştir. Ancak kısa da olsa tadılmış bir epifanik anın mutluluğu söz konusudur.

Goethe'nin insana ve varoluşa dair zihinsel faaliyetlerini aktaran Faust adlı trajedisinde yer verdiği "İçinde sıkışıp kaldığım şu zindandan farksız oda ruhumu karartıyor. Kendimi ayaklar altına alınmış bir solucana benzetiyorum. Okuduğum yüzlerce kitap bana ne kazandırdı? Acizliğimi, cehaletimi, insanların her yerde azap çektiklerini öğrendim. Boş kafatası! Ne diye karşımda durmuş öyle sırtıyorsun. Vaktiyle senin beynin de gerçeği bulmak ümidiyle didinip durmamış mıydı?" (2005: 23) cümleleri Ballard'ın "müthiş veya ani bir açığa çıkma anı; genellikle basit ve çarpıcı bir şeyler aracılığıyla gerçeğin sezgisel olarak kavranması; aydınlatıcı bir keşif, farkına varış ya da ortaya çıkış" (s.11) tanımını hatırlatır. "Felsefeyi, ilâhiyatı, hukuku ve tıbbı çok heyecanlı bir çalışma ile ve esaslı bir şekilde tahsil ettim..." diyen Faust, pek çok alanda ilim sahibi olduğu halde "hiçbir şeyi bilmesi gerektiği gibi bilmediği"ni (2017: 17) düşünerek hep o aydınlanma anını bekler gibidir.

Tezer Özlü'nün arkadaşı Ferit Edgü'yle karşılıklı kaleme aldıkları mektuplardan ihtiva olunmuş Her Şeyin Sonundayım adlı eserdeki 1984'te Edgü'ye gönderdiği bir mektupta yer verdiği "Bu sabah mektubunu bulmak, okumak, bana hem yaşamı hem de sonundaki ölümü daha dayanılır kıldı. Birden yüksek dağlar, henüz boz rengi olan yamaçlar, tepelerdeki beyaz kar, sessiz küçük İsviçre köyleri anlam kazandı ve buraya geldim geleli ilk kez ayağım yere değdi. Yaşamımın bu önemli döneminde beni hiçbir şey sözlerin kadar yüreklendiremezdi... Mektubun yaşamımın en sevindirici olaylarından biri..." ve "Bu kitabı (Yaşamın Ucuna Yolculuk) bitirdiğimde, daha önce yazdıklarımın bunun yanında bir 'kompozisyon', eski deyimi ile bir 'tahrir' olduğunu algılamıştım. Bu yüz sayfanın sana bu denli heyecan vermesi, benim için Dostoyevski'ye, Kafka'ya, Rimbaud'u pek bilmiyorum ama Antonin Artaud'a heyecan vermesi kadar önemli... Bu kitabı gerçek bir yazma krizi içinde yazdım, yeryüzünden hiçbir şey algılamadan, edebiyat dışında, duygular dışında." (2019: 45) satırları bir sabah eline geçen bir Edgü mektubunun verdiği o anki mutluluğun tasviri ve bir kitabını kaleme alış sürecinde içinde bulunduğu hissiyatın izahı bağlamında yazarın yaşadığı epifanik anları tasvir eder niteliktedir. Fakat "Bıraktım. Bıraktım. Hepsini, kendi ve benim dünyamı anlamaları için bıraktım. Ama hiçbiri kendi dünyalarını anlayamadı. Ve bana ölümsüz(lük)lerin sonsuz acıları kaldı... Bu kadar duyguyu nasıl taşıyacaktım?.. Beni yaşamcıl kılmakla en büyük ölümlerin en derin acılarını bana vermemiş mi bu insan olma çabası? Ben insan olma çabasının sürekli üstüne giden ben." (2015: 55) ifadeleri, Özlü'nün yaşamının epifanik anlarında doğan mutlu ve umutlu anlarının uzun sürmediğini gösterir gibidir. "Varoluşumuzun en ilginç yanı bu düşünsel oyun. Acı, sevgi, kurtuluş, yalnızlık, mutluluk, kin, ölüm, ağaç, dağ, deniz, çocuk, adam, gece, sabah, evlerin duvarları, dünya, dünyayı saran boşluk, sonsuzluk; hepsi düşüncede oluşuyor. Hayır, 'Cogito ergo sum.' demeyeceğim. Varım, öyleyse düşünüyorum." (2015: 52) cümleleri ise yaşamın ve varoluşun anlamını sorgulayarak arayan bir yazar ruh haletinin yansımalarıdır ve belki yazarın bu arayışı da epifanik bir anın arayışı olarak adlandırılabilir.

Sonuç

İnsanların bireysel varoluşlarındaki önemli değişim/dönüşüm noktalarının farkına vardıkları an'a işaret eden bu kavram, insan hayatının akışına tesir eden ve bazen o akışı önemli ölçüde değiştiren yaşantı anlarını vurgulaması bakımından oldukça önemli bir kavram niteliği taşırken; artık hayatın asla eskisi gibi olmayacağını fark ediliş anları olması bağlamında taşıdığı dinî, tarihî, kültürel, sosyolojik veriler bakımından da önemli bir kaynak niteliği taşır. İnsan hayatının nasihat dolu epifanik yaşantı anlarının keşfedilip paylaşılmasının insanlığa fayda sunacağı kanaatinden hareketle inceleyip ışığa kavuşturduğumuz edebî hazineyi daha fazla ışığa kavuşturmak için Ballard'ın sorduğu "Hayatınızda böyle bir anı yaşadığınız, kıyısından döndüğünüz veya başkalarının yaşadığı böyle bir ana tanık olduğunuz oldu mu? Sizin hayatınızın epifanisi nedir?" soruları dikkate alınması gereken sorulardır. Bu proje benim hayatımın en büyük epifanisi; beni değiştirmiş, öğrenmeye ve iyileştirmeye yöneltmiş bu deneyimin sizin de olmasını istediğim için yazıya aktardım; siz de epifanilerinizi paylaşın ve hayatınızdaki insanlara onlarınkini sorun, diyen Ballard'ın bu soruları ve tavsiyeleri kılavuzluğunda insan yaşantılarının bu anlarını keşfedip kaleme almak veya edebî eserlerdeki varlıklarını keşfedip açığa çıkarmak toplumsal fayda içeren önemli bir edebî/bilimsel çaba olacaktır.

Kaynakça

Anonim (2007). *Binbir Gece Masalları*, haz. Nermin Öztürk, İstanbul: İndeks Kitabevi Yayın Dağıtım.

Anonim (2020). *Gılgamış Destanı*, çev. Sait Maden, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Abasıyanık, Sait Faik (2020a). *Seçme Hikâyeler*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Abasıyanık, Sait Faik (2020b). *Son Kuşlar*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ağaoğlu, Adalet (2014). *Hayır... Dar Zamanlar III*, İstanbul: Everest Yayınları.

Atay, Oğuz (2008). *Tutunamayanlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Atay, Oğuz (2012). *Tehlikeli Oyunlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Atay, Oğuz (2016). *Korkuyu Beklerken*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Atay, Oğuz (2017a). *Eylembilim*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Atay, Oğuz (2017b). *Oyunlarla Yaşayanlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Atılğan, Yusuf (2017a). *Anayurt Oteli*, İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Atılğan, Yusuf (2017b). *Aylak Adam*, İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Aytmatov, C (2013). *İlk Öğretmen*, Ankara: Elips Kitap.

Aurelius, M (2020). *Unutma Mutlu Bir Hayat Çok Az Şeye Bağlıdır: 2000 Yıllık Mutlu Yaşama Rehberi*, haz. Özlem Esmergül, İstanbul: Destek Yayınları.

Ballard, E (2012). *Epifani: Hayat Değiştiren Anlar*, çev. Serpil Demirci, İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.

Başkut, Cevat Fehmi (2020). *Bütün Tiyatro Eserleri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi.

Beckett, S (2021). *Godot'yu Beklerken*, çev. Pınar Aziz, Volga Serin S., İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Binyazar, Adnan (2015). *Uzun İnce Yolda: Aşık Veysel*, İstanbul: Doğan ve Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

Bream, H (2019). *Uruk Aslanı Gılgamesh*, çev. Arzu Nar Sezgin, İstanbul: Olimpos Yayınları.

Coelho, P (2000). *Simyacı*, çev. Özdemir İnce, İstanbul: Can Yayınları.

De Balzac, H (2012). *Mutlak Peşinde*, çev. Sabiha Rifat-Oktay Rifat-Samih Rifat, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Feridüddin Attâr (2020). *Mantık Al-Tayr*, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Genç, Nurullah (2014). “Şair Nurullah Genç’le Söyleşi”, *Söyleşiyi yapan: Gül Bingöl, Hatır Kahvesi / Elazığ Anadolu Lisesi Edebiyat Dergisi*, S. 4, s. 30-33

Gogol, N. V. (2017). *Palto*, çev. Aslı Takanay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Güntekin, Reşat Nuri (2006). *Çalıkuşu*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi.

Hugo, V (1999). *Sefiller / 4 cilt*, İstanbul: Mert Yayıncılık.

Hugo, V (2019). *Noter Dame’in Kamburu*, çev. Volkan Yalçıntoklu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kabaklı, Ahmet (1972). *Yunus Emre*, İstanbul: Toker Yayınları.

Kafka, F (2013). *Dönüşüm*, çev. Çiğdem Özmen, İstanbul: Lacivert Yayıncılık.

Kafka, F (2017). *Dönüşüm*, çev. Serdar Yüce, İstanbul: Eksik Parça Yayınları.

Kömürcüoğlu, Şeyma (2016). “Divine Epiphany in Greek Literature and Culture Georgia Petridou, United Kingdom, Oxford University Press, 2015”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XVIII, S.34, s.165-169.

London, J (2008). *Alın Teri*, çev. Nurperi Savaşer, İstanbul: Oda Yayınları.

Marquez, G. G (2012). *Yüzyıllık Yalnızlık*, çev. Seçkin Selvi, İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Öğretir, İsmail (2005). *Edebiyatta Epifan*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Özlu, Tezer (2015). *Kalanlar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Özlu, Tezer (2019). *Her Şeyin Sonundayım*, İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Porter, E. H (2009). *Pollyanna*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Salinger, J. D (2014). *Çavdar Tarlasında Çocuklar*, çev. Coşkun Yerli, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Seher İlaslan-*Epifani Kavramı ve Edebî Eserlerde Epifani*
Sayar, Abbas (2020). Yılık Atı, İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Seyfettin, Ömer (2016). Bütün Eserleri 6, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Seyfettin, Ömer (2021). Bütün Eserleri 5, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Sharma, R (2005). Ferrarisini Satan Bilge, çev. Osman Özkan, İstanbul: GOA Basım Yayın.
- Süreya, Cemal (2015). Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şafak, Elif (2014). Aşk, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Tolstoy, L. N (2019). İnsan Ne İle Yaşar, çev. Kamala İmanova, İstanbul: Leyla ile Mecnun Yayıncılık.
- Tolstoy, L. N (2020). Diriliş, çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Uşaklıgil, Halit Ziya (2019). Mai ve Siyah, İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.
- Von Goethe, J. W (2005). Faust, çev. Ali Çankırılı, Timaş Yayınları.
- Von Goethe, J. W (2017). Faust, İskele Yayıncılık.
- URL-1: “Didem Madak Röportajı”, İzdiham Kültür Sanat Edebiyat Dergisi 2017, [https:// www.izdiham.com/didem-madak-roportaji-internette-sadece-izdihamda/](https://www.izdiham.com/didem-madak-roportaji-internette-sadece-izdihamda/). Erişim tarihi: 09.02.2021.
- URL-2: TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hikmet#2-kelam>. Erişim tarihi: 11.04.2021.
- URL-3: Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/.öteki>. Erişim tarihi: 09.05.2021.
- URL-4: Uzuner, Buket (2021). “Günüşiği Kitaplığı - Buket Uzuner Kapanış Konuşması”, https://www.youtube.com/watch?v=BVsLl_3LMbg. Erişim tarihi: 21/04/2021.